

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Стела Константинова Ангова, УНСС, катедра „Медии и обществени комуникации“

Относно материалите, представени за присъждане на ОНС „доктор“,
от Ваня Алексиева, докторант към катедра „Социология“
Философски факултет, ЮЗУ
професионално направление „Социология, антропология и науки за културата,
специалност „Социология“

Тема на дисертацията
**„СЪВРЕМЕННИ СОЦИАЛИЗАЦИОННИ АСПЕКТИ НА МЕДИЙНАТА
ГРАМОТНОСТ В УЧИЛИЩЕ“**

1. Данни за докторанта

По професия Ваня Алексиева е педагогически съветник. Има магистърска степен по психология и образователен мениджмънт, както и специализации по журналистика, история и теория на литературната наука и превантивна психология. В представения за рецензия дисертационен труд съвсем логично са обединени тези познания, за да бъде развита темата за социализационните аспекти на медийната грамотност.

2. Обща характеристика на дисертационния труд

Дисертационният труд е с общ обем от 174 страници, от които основен текст 164 страници и 10 страници библиографска справка. Използваните източници са 166, от тях 95 на български език, 10 на руски език, 61 на английски език. В рамките на изложението са използвани 29 фигури.

Дисертационният труд е структуриран в увод, три глави, заключение, библиография, препоръки. Методологичният подход обхваща набиране на емпирични данни (3 анкетни карти, насочени към различни аудитории; данните са събирани в периода април – юни 2019) и вторичен анализ на данни. Съставени са две отделни карти, попълнени от 320 ученици на възраст между 14 и 18 години, в които се търсят отговори за дигитално-медийната грамотност на учениците на две нива – в първото фокусът е

върху търсене и създаване на дигитално съдържание, анализ на дигитално съдържание, критична оценка, безопасност и решаване на проблеми, сътрудничество; във второто се анализират реални екокомуникационни въздействия, които медиите осъществяват всекидневно с разнообразната по състав младежка аудитория. 400 родители са попълнили анкетна карта, която цели да провери нивото им на медийна грамотност по отношение на набирането и верифицирането на информация за К-19.

Ясно са изведени обект, предмет и цел на дисертационния труд. Посочени са 6 задачи, които са изпълнени.

3. Актуалност

Темата на дисертационния труд е изключителна актуална и ще продължи да бъде такава още години, докато не се завърти колелото с обученията по медийна грамотност и докато комуникационните технологии не забавят темпо. Информационните източници днес са неизброими и за аудиторията става все по-трудно да се ориентира на кои може да се довери. Създаването и разпространението на информация вече не е прерогатив само на медиите. В играта се включиха немедийни организации, малки медийни организации, личности извън медиите, аудиторията. Понякога дори журналисти с практика не съумяват бързо да идентифицират недостоверната информация. Това означава, че за хора извън медийните среди и особено за младата аудитория, проблемът с подбора на съдържанието е придобил сериозни измерения. Една голяма част от възприятието за света, за ценностите и идеалите младежите придобиват от онлайн медиите. Различни изследвания сочат, че те прекарват много часове в интернет, ползвайки до 7-8 медийни платформи едновременно. Съзнанието им е подложено на екранно въздействие, което рамкира представите им за живота. Затова е навременно проучването за медийната грамотност като социализиращ фактор сред учениците от средния курс на обучение, в което е разгледана връзката между децата и медиите в две посоки: „формирането на децата от медиите, а втората е възпитанието на децата в подходящо отношение към тях“ (с. 4).

4. Структура

Първа глава на труда представя теоретичната рамка с основни развити теми за същността на социализацията като процес, постановки, основните социализиращи агенти и някои основни хипотези и теории за масмедийното въздействие. Изведени са

базови идеи от изследванията на Антъни Гидънс, Жан Пиаже, Емил Дюркем, Питър Бъргър и Томас Лукман, Алберт Бандура, Джон Мийд и др. Съгласна съм с твърдението на автора, че социализацията е процес, който се разпростира върху целия човешки живот, т.е., във всяка нова ситуация, индивидът е воден от своите познавателни ресурси и нормативни нагласи и всяка нова ситуация влияе върху ценности, нагласи, знания. Авторът анализира социализиращи фактори като семейството, училището, връстници и приятели, средствата за масова информация, но не като самостоятелни структури, а чрез намиране на релацията между тях. Авторът демонстрира критично мислене и насочва посоката на разговора към съвременните тенденции и полемики по темата за социализацията. Сред тях са ролята на семейството като основен социализиращ фактор и множението на реалностите – физическа и медийна.

Втора глава теоретизира медийната грамотност и е изградена около теорията на Габриел Тард за подражанието, проектът за културните индикатори на Джордж Гербнер, социализационната теория на Н. Постман и Дж. Майровиц, социално-когнитивната теория на Алберт Бандура, Максвел Макоумс и Доналд Шоу с теорията за определяне на публичния дневен ред и теорията за удовлетвореността от медиите на Елиу Катц, Уилбър Шрам за ефектите на масмедийното въздействие и обучителната и социализираща роля на медиите, С. Ливингстън за медийна грамотност, както и български изследователи – Д. Данов и Д. Пейчева. Съгласна съм с констатацията, че „почти цялостното класическо теоретизиране на медиите поставя ударение и върху въздействието на средата за масова комуникация върху децата и младите хора“ (с. 63). Важно внимание е обърнато върху динамичните социални, икономически, технологически и медийни трансформации. Всички тези промени не се случват изолирано, а в синхрон, което позволява на автора да анализира по-пълноценно съвременната медийна екосистема в контекста на темата на дисертационния труд.

Трета глава е най-ценният актив на дисертацията (в никакъв случай не подценявам предните две глави), тъй като представя резултатите от анализа на емпиричния материал. Това проучване дава поглед към съвременното състояние на дигитална медийна грамотност сред учениците и техните родители, позволява да бъдат посочени дефицитите (един примерен извод – „Училището отделя по-голямо внимание и повече време за развиване на техническата грамотност, за сметка на развиване на социални дигитални умения“, с. 108) и да бъдат дадени насоки за работа. Положително впечатление правят осъществените връзки между отговорите на респондентите,

резултати от научни изследвания, вторичен анализ на данни от проучвания и европейски документи. Притеснителен извод е свързан с уменията на дигиталното поколение – „завишеното използване на интернет не прави дигиталните деца по грамотни медийно и дигитално и те сами не са в състояние да се предпазят от опасностите на дигиталното пространство“ (с. 120), което означава, че училището, семейството, публичния сектор трябва да приоритизират политиките към младото поколение и да му помогнат да формира култура на медийно присъствие (потребление, създаване, разпространение). Като цяло, резултатите от изследването рисуват актуалното медийно потребление на младата аудитория от гледна точка на платформи, времетраене, причини, опитност, съдържание, взаимодействие, поведенчески модели, учене). Образът на младите е приятна изненада за мен: например това, че не одобряват манипулативната информация, агресията, ксенофобията, страховете апели, обидния и нецензурен език.

5. Приноси

Авторът посочва 6 приносни момента, които приемам за релевантни на поставени цели и задачи. Бих посочила и моята гледна точка за теоретичните и практико-приложните приноси:

1. Базовата научна литература е филтрирана в контекста на медийното въздействие, медийната грамотност и социалното поведение. Този подход дава възможност на автора да подготви условията за емпиричната част на труда. Използваните трудове са на класици в съответните области, а тезите им са актуални към момента, въпреки наблюдаваните трансформации във всички сфери на обществения и личния живот. Научните тези могат да бъдат наложени от мейнстрийм медиите към новите медии, по-конкретно социалните медийни платформи, и ще видим мултиплициране на идеите – за рамкирането на информацията, за определянето на публичния дневен ред, за медийните ефекти, употребата и удовлетворението и т.н. Важен теоретичен принос е назоваването на съвременните социализационни аспекти на медийната грамотност.

2. Медийната грамотност е разгледана през призмата на медийната екосистема, която продължава да се разраства. Увеличението на средствата за предоставяне на информация създава реален проблем, който авторът е дефинирал по следния начин: „Медиите трябва да проявят повишено изискване към точността, надеждността и акуратността на предаваните събития. Идеята е да се очертае праг на допустимост и да

се потърси отговор на въпроса дали медиите успяват в един по-глобален и общ план да изпълняват замисъла на своето съществуване (с. 47). Важен акцент е поставен върху структурата и динамиката на медийните въздействия към младежката аудитория, особено през платформите, които те посещават редовно (YouTube, Facebook, Instagram и т.н.). Това би могло да е от помощ при евентуално бъдещо създаване на учебни програми, които да обучават учениците през петкомпонентния модел на дигитално-медийна грамотност.

3. Анкетите за емпиричното проучване са съставени с разбиране за проблема. Личи си професионалният авторски социологически подход, така че да може да посочи участието на социалните мрежи като социализиращ агент, девиациите и негативните съдържания, доверието в медиите и медийните дефицити. Картите са замислени по начин, който да свърже училище, семейството и публичния сектор в подходяща рамка, защото нито една от тези институции не би имала успех самостоятелно.

4. Предложените препоръки описват важни дефицити на съвременната среда: отсъствието на всеобхватна стратегия за развитие на дигитално-медийна грамотност, която да обхваща всички заинтересовани страни – ученици, учители, родители, работещи в институции. Във време на пандемия, проблемът с отсъствието на държавна политика, дигитална образователна инфраструктура и елементарни дигитално-медийни умения, пролича с голяма сила. Следователно, предстои сериозна работа за отстраняване на липсите, но за целта трябва да има политически и обществен консенсус за внедряването на медийното образование в училища и институции. Дефинираните насоки са отлична отправна точка и ѝ пожелавам да продължи работа в тази посока.

6. Бележки, препоръки, въпроси

Работата е написана според изискванията за подобен род научни съчинения и предлага важни резултати, поради което моята препоръка е да бъде издадена. Също така препоръчвам при интерес от страна на автора да продължи да работи в това поле, да проведе проучване сред учители, МОН, инспекторати, за да затвори кръга на заинтересованите страни.

Моите въпроси към Ваня Алексиева са следните:

1. Как оценявате нивото на медийна грамотност на МОН в извънредна ситуация, какви дефицити и / или добри практики показва?

2. Има ли мотивация у учителите за придобиване или надграждане на дигитално-медийни умения, които да преподават?

3. Има ли нужда да бъде иницииран обществен разговор за въвеждането на учебна дисциплина в училищата по медийна грамотност и за подготовка на кадри? Ще има ли според Вас интерес към такъв разговор?

7. Заключение

Дисертационният труд на Ваня Алексиева предлага важно изследване по отношение на социализационните аспекти на медийната грамотност. Текстът е с дефинитивен научно-приложен характер. Ценността му се състои в посочването на актуални аспекти на медийното пребиваване на младото поколение в интернет и неговите умения за преценка. Поради това ще дам положителен глас за присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на Ваня Алексиева в професионално направление „Социология, антропология и науки за културата, специалност „Социология“ за нейния труд на тема „Съвременни социализационни аспекти на медийната грамотност в училище“.

30.11.2020

доц. д-р Стела Ангова

